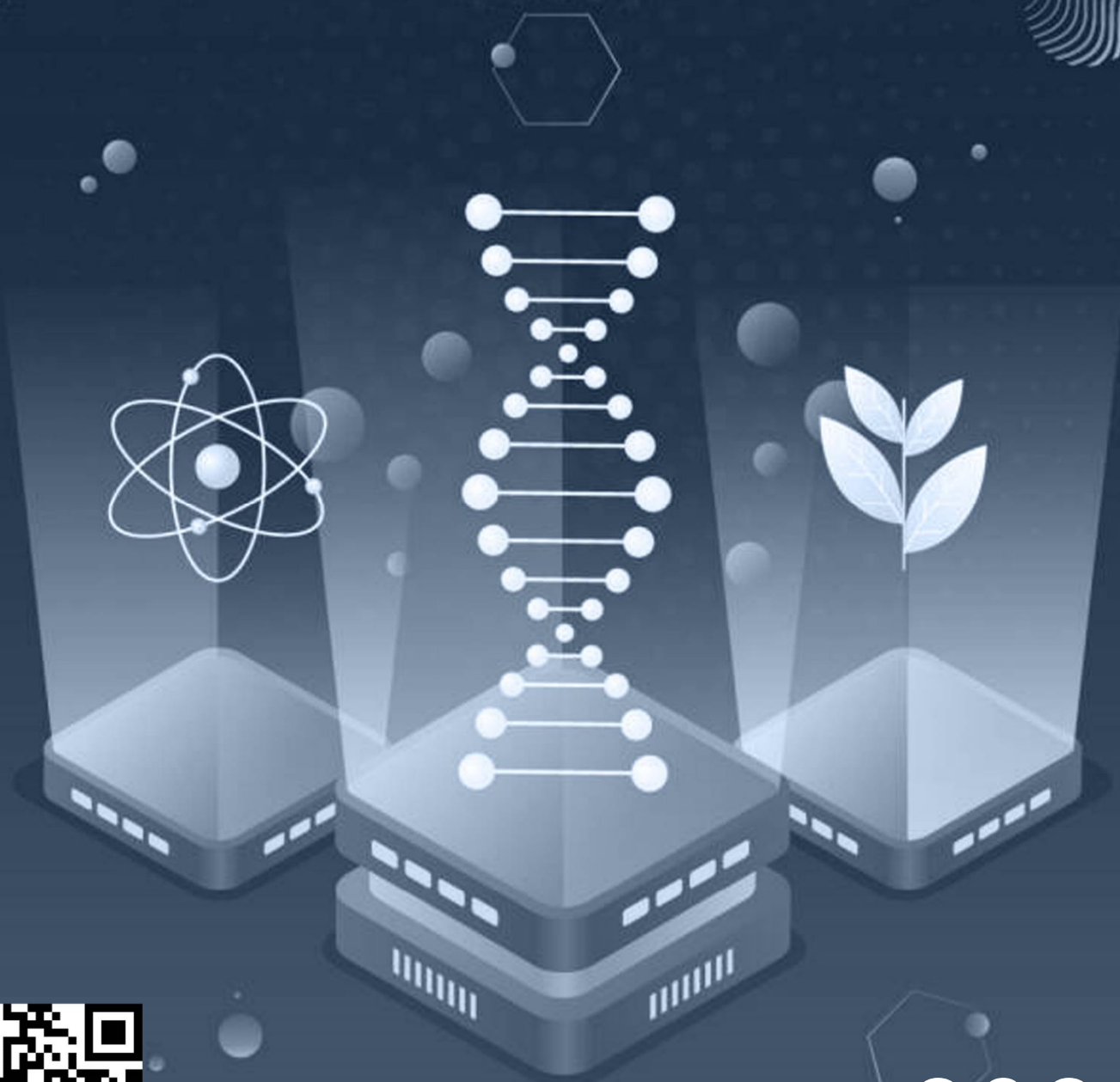

ISSN 2181-0000
Doi Journal 10.26739/2181-0000

JOURNAL OF MAMUN SCIENCE

Volume 4, Issue 8 **2026**

ISSN 2181-0000
Doi Journal 10.26739/2181-0000

«MA'MUN SCIENCE» JURNALI

4 JILD, 8 SON

ЖУРНАЛ «MAMUN SCIENCE»

TOM 4, HOMOEP 8

JOURNAL OF «MAMUN SCIENCE»

VOLUME 4, ISSUE 8

TOSHKENT-2026

«MA'MUN SCIENCE» JURNALI

ЖУРНАЛ «MA'MUN SCIENCE» | JOURNAL OF «MAMUN SCIENCE»

№8 (2026) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-0000-2026-8>

Бош муҳаррир: | Главный редактор:
Chief Editor:

Matyakubov Umidjon Raximovich
(i.f.d., prof.)

Бош муҳаррир ўринбосари: | Заместитель
главного редактора: | Deputy Chief Editor:

Xudoynazarov Egambergan Madrahimovich
(PhD., dots.)

TAHRIRIY MASLAHAT KENGASHI | EDITORIAL BOARD | РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ

FILOLOGIYA FANLARI

O'rozboyev Abdulla Durdibayevich

Filologiya fanlari doktori (DSc), professor

Axmedov Oybek Saporboyevich

Filologiya fanlari doktori (DSc), professor

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti

Galiyeva Margarita Rafaelovna

Filologiya fanlari doktori (DSc), professor

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti

Nasrullayeva Nafisa Zafarovna

Filologiya fanlari doktori (DSc), professor

Samarqand davlat chet tillari instituti

Cho'ponov Otanazar Otojovich

Filologiya fanlari doktori (DSc)

Urganch davlat universiteti

Yakubova Matluba Tajibayevna

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Ma'mun Universiteti NTM

Matnazarov Javlanbek Kabulovich

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Ma'mun Universiteti NTM

TARIX FANLARI

Anatoliy Sagdullayevich Sagdullayev

Tarix fanlari doktori, professor; akademik

O'zbekiston Respublikasi Fanlar

akademiyasining haqiqiy a'zosi

Ashirov Adhamjon Azimbayevich

Tarix fanlari doktori, professor,

O'zbekiston Respublikasi

Fanlar akademiyasi Tarix instituti.

Shaydurov Vladimir Nikolayevich

Tarix fanlari doktori, dotsent

Leningrad davlat universiteti Rossiya

Abdullayev Utkir Ismoilovich

Tarix fanlari doktori (DSc),

dotsent Urganch davlat universiteti

Matkarimova Sadoqat Maqsudovna

Tarix fanlari doktori (DSc), dotsent

Ma'mun Universiteti NTM

Abdullayev Timur Pulatovich

Tarix fanlari nomzodi, dotsent

Ma'mun Universiteti NTM

Abdalov Umidbek Matniyazovich

Tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD),

Dotsent Ma'mun Universiteti NTM

Yunusxo'jayev Habibulla Zafar o'g'li

Tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD),

Dotsent Ma'mun Universiteti NTM

PSIXOLOGIYA FANLARI

Shoumarov G'ayrat Baxromovich

Psixologiya fanlari doktori, professor; akademik

O'zbekiston Respublikasi

Fanlar akademiyasining haqiqiy a'zosi

Kryukova Tatyana Leonidovna

Psixologiya fanlari doktori, professor

Kostroma davlat universiteti Belorusiya

Karpinskiy Konstantin Viktorovich

Psixologiya fanlari doktori, professor

Grodno davlat universiteti Belorusiya

Urazbayeva Dilbar Abdullayevna

Psixologiya fanlari doktori (DSc), professor

Ma'mun Universiteti NTM

Jumaniyazova Nasiba Ramatillayevna

Psixologiya fanlari doktori (DSc), dotsent

Ma'mun Universiteti NTM

Nurullayeva Baxtigul Bobojonovna

Psixologiya fanlari nomzodi, dotsent Ma'mun

Universiteti NTM

IQTISODIYOT FANLARI

Ruzmetov Baxtiyar

Iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Ma'mun Universiteti NTM

Sherov Alisher Bakberganovich

Iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

Ma'mun Universiteti NTM

Voronsova Yuliya Vladimirovna

Iqtisodiyot fanlari nomzodi

Moskva davlat boshqaruvi universiteti

Jabborov Umarbek Rustambekovich

Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Ma'mun Universiteti NTM

Cho'ponov San'at Otanazarovich

Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Ma'mun Universiteti NTM

Niyazmetov Islambek Masharipovich

Iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Ma'mun Universiteti NTM

PEDAGOGIKA VA FALSAFA FANLARI

Sardor Sharifzoda O'razboy Tabib o'g'li

Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa
doktori (PhD), professor

Ma'mun Universiteti NTM

Adilov Zafar Yunusovich

Falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Ma'mun Universiteti NTM

Boltayev Abdurahim Amanovich

Falsafa fanlari doktori, dotsent

Ma'mun Universiteti NTM

Zoirov Erkin Xalilovich

Falsafa fanlari doktori, dotsent

Buxoro davlat texnika universiteti

Nurullayeva Baxtigul Bobojonovna

Psixologiya fanlari nomzodi, dotsent Ma'mun
Universiteti NTM

TIBBIYOT FANLARI

Yuldashev Baxrom Sobirjanevich

Tibbiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Ma'mun Universiteti NTM

Abdullayev Ravshanbek Babajonovich

Tibbiyot fanlari doktori, professor

Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali

Esamuratov Aybek Ibragimovich

Tibbiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali

Samandarova Barno Sultonovna

Biologiya fanlari nomzodi, dotsent

Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali

Tajiyeva Zebo Baxodirovna

Tibbiyot fanlari falsafa doktori (PhD)

Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali

ILMIY JURNAL TEXNIK KOTIBI

Yunusxo'jayev Habibulla Zafar o'g'li

Ma'mun Universiteti NTM

Журнал включен в перечень ВАК национальных научных изданий, рекомендуемых для публикации
основных научных результатов диссертаций по медицинским наукам постановлением
№ 01-08/3068/17 от 27 сентября 2024 г.

Page Maker | Верстка | Саифаловчи: X. Mirzaxmedov

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz

ООО Тадqiqot город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz

Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz

Tadqiqot LLC the city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz

Phone: (+998-94) 404-0000

TARIX

1.Sabirov Mansur Ruzmetovich.

IX–XII ASRLARDA XORAZMNING YEVROOSIYO SAVDOSIDAGI O‘RNI: TARIXIY VA ARXEOLGIK MANBALAR TAHLILI.....7

2.Xabibullo Xoji Muxammadyusuf Alisher o‘g‘li.

TURKISTONDA QIZLAR TA‘LIMINING INSTITUTSIONAL SHAKLLANISHI VA KUNDALIK AMALIYOTI.....11

3.Reyimbayeva Onaxon Ergash qizi.

XORAZM TAXYASINING QADIMGI DAVRLARDAN BUGUNGI KUNGACHA BO‘LGAN TARIXIY-ETNOLOGIK TARAQQIYOTI.....17

4.Abdalniyazova Moxira Davronbekovna.

XORAZM AHOLISINING HUNARMANDCHILIK AN‘ANALARI VA TRANSFORMATSIYASI (MISGARLIK HUNARI MISOLIDA).....23

5.G‘afurova Mahliyobonu Ulug‘bek qizi.

QADIMGI XORAZM VOHASI AHOLISINING JOYLASHISH XUSUSIYATLARI.....29

6.Tadjiyeva Feruza Jumabayevna.

1838-YILGI XIVA–ORENBURG YOZISHMALARIDA ELCHILIK MAQOMI VA SIYOSIY ISHONCH.....34

FILOLOGIYA

1.Raximova Nargiza Baxshullayevna.

QADIMGI INGLIZ EPIK MATNLARINI ANTROPOSENTRIK TALQIN QILISHNING LINGVISTIK XUSUSIYATLARI.....39

2.Niyozmetova Ro‘za Rejabboy qizi.

GID-TARJIMONLIK FAOLIYATIDA VERBAL-NOVERBAL VA LINGVOKULTUROLOGIK OMILLARNING MADANIYATLARARO MULOQOTDAGI O‘RNI.....44

IQTISOD

1.Ulug‘muradova Nodira Berdimuradovna.

KICHIK BIZNES SOHASIDA INSON KAPITALI VA MEHNAT MUNOSABATLARINI BAHOLASHNING USLUBIY YONDASHUVLARI VA KO‘RSATKICHLAR TIZIMI.....47

2.O‘sarov Abdulla Davronqulovich.

TURIZM SOHASI BARQAROR RIVOJLANISHINI DAVLAT TOMONIDAN TARTIBGA SOLISHNING TASHKILIIY-IQTISODIY MEXANIZMI VA UNING TARKIBIY ELEMENTLARI.....55

3.Raximov Matqurbon Ravshanbek O‘g‘li.

ENERGIYA SAMARADORLIGIDA YASHIL IQTISODIYOTGA O‘TISHNING STRATEGIK MEXANIZMLARI.....62

4.Raximbaev Musobek Komiljon o‘g‘li.

RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA OLIY TA‘LIM MUASSASALARIDA AKADEMIK JARAYONLARNI BOSHQARISHNING IQTISODIY MOHIYATI VA ZARURATI.....67

5.Latipov Xursandbek Durdiboy o‘g‘li.

TASHQI SAVDO INFRATUZILMASINING XORIJ MAMLAKATLARI TAJRIBASI VA UNI
MINTAQA IQTISODIYOTIDA QO‘LLASH IMKONIYATLARI.....71

6.A.Sh.Kuliboyev.

TIBBIY XIZMATLAR BO‘YICHA MOLIYAVIY HISOBOT KO‘RSATKICHLARINING
REGRESSION TAHLILI.....76

PEDAGOGIKA

1.Matrizayeva To‘maris Jumamirat qizi.

BO‘LAJAK TARBIYACHILARDA BADIY TAFAKKURNI RIVOJLANTIRISHNING
PEDAGOGIK SHART-SHAROITLARI.....89

PSIXOLOGIYA

1.Shirinov Sardorbek Avazovich.

IJTIMOY TARMOQLARDAGI TAQQOSLASHNING YOSHLAR PSIXOLOGIK
FAROVONLIGIGA TA‘SIRI.....94

2.Raximova Mo‘minaxon Zokirjonovna.

KASBIY USTANOVKALARNI SHAKLLANTIRISH ORQALI ONGLI KASB TANLASHNI
RIVOJLANTIRISH STRATEGIYALARI.....98

Tadjiyeva Feruza Jumabayevna

Ma'mun universiteti,

Tarix kafedrası professori, DSc., dots.

E-mail: ftj85@mail.ru

<https://orcid.org/0000-0002-9320-471X>**1838-YILGI XIVA–ORENBURG YOZISHMALARIDA ELCHILIK MAQOMI VA
SIYOSIY ISHONCH**<http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.23194539>**Annotatsiya**

Maqolada Orenburg harbiy gubernatorining 1838-yil 22-avgustda Xiva hukmdoriga yo'llash uchun tayyorlangan 1354-sonli xati hamda graf K. V. Nesselrodegа yuborilgan 1353-sonli ichki ma'ruzasi qiyosiy tahlil qilinadi. Tadqiqot markazida asirlarni qaytarish talabi bilan elchilik maqomini tan olish o'rtasidagi bog'liqlik turadi. «Elchi» deb yuborilgan kishilarni «oddiy xivaliklar» sifatida ushlab turish haqidagi ifoda siyosiy bosimning muhim vositasi bo'lganligi ko'rsatiladi. Tashqi xatda talab va taqiq ustun bo'lsa, ichki ma'ruzada shu siyosatning kutilayotgan samarasi va davlat obro'si asoslanadi. Xatdagi «barcha asirlar» talabi bilan qisman qaytarish o'rtasidagi ziddiyat ham yoritiladi. Maqola muayyan hujjatlar doirasidagi kuzatuvlarni umumiy xalqaro huquq yoki siyosatning yakuniy muvaffaqiyati haqidagi hukmdan ajratadi.

Kalit so'zlar: Xiva xonligi, Orenburg, elchilik maqomi, diplomatik yozishmalar, asirlar, savdogarlar, siyosiy bosim, manbashunoslik.

Abstract

The article compares two documents dated 22 August 1838: letter No. 1354 prepared for the ruler of Khiva and report No. 1353 addressed to Count K. V. Nesselrode. It examines the connection between the demand for the return of Russian captives and the recognition of Khivan diplomatic representatives. The proposed treatment of envoys as ordinary Khivan subjects made diplomatic status an instrument of political pressure. The external letter formulated conditions and restrictions, whereas the internal report justified the governor's decisions and anticipated their effectiveness. The demand for the return of all captives explains why a partial return was not accepted as fulfilment of the stated condition. The analysis distinguishes official expectations from demonstrated outcomes and does not equate the documents' terminology with modern diplomatic law. It identifies conditional communication and disputed representation as central features of this episode.

Keywords: Khanate of Khiva, Orenburg, diplomatic status, correspondence, captives, merchants, political pressure, source criticism.

Аннотация

В статье сопоставляются два документа от 22 августа 1838 г.: текст письма № 1354 правителю Хивы и донесение № 1353 графу К. В. Нессельроде. Исследуется связь между

требованием возвращения русских пленных и признанием статуса хивинских посланцев. Намерение задерживать их как обычных хивинских подданных превращало дипломатический статус в инструмент политического давления. Внешнее письмо определяло условия и ограничения, внутреннее донесение обосновывало действия губернатора и их ожидаемую результативность. Требование возвращения всех пленнх объясняет отказ считать частичное освобождение исполнением поставленного условия. Ожидания администрации отделяются от доказанных результатов, а терминология документов не отождествляется с современными нормами дипломатического права.

Ключевые слова: Хивинское ханство, Оренбург, дипломатический статус, переписка, пленные, купцы, политическое давление, источниковедение.

Kirish

Diplomatik aloqada xatni kim olib kelgani uning mazmuni qadar muhim bo'lishi mumkin. Yuboruvchi hukmdor vakil deb bilgan shaxs qabul qiluvchi tomon tomonidan elchi sifatida tan olinmasa, muzokaraning boshlang'ich shartlari o'zgaradi. 1838-yilgi Xiva–Orenburg yozishmalarida aynan shu muammo yaqqol namoyon bo'ladi. Rossiya asirlarini qaytarish talabi Xiva vakillarining maqomi, ularni qabul qilish va ushlab turish masalalari bilan birlashtirilgan.

Orenburg gubernatorining 22-avgustdagi xatida Xiva tomonidan yuborilgan kishilar elchi sifatida tan olinmasligi, balki «oddiy xivaliklar» kabi ushlab turilishi bayon etiladi. Ushbu keskin ifoda odamlarni atashdagi uslubiy farqdan ko'ra kengroq mazmunga ega: u ularning muzokaradagi o'rnini o'zgartirishga qaratilgan siyosiy qarordir. Maqola shu qarorning hujjatda qanday asoslanganini va markaziy hokimiyatga qanday tushuntirilganini o'rganadi.

Tadqiqot savoli quyidagicha: asirlarni qaytarishga erishish uchun elchilik maqomini tan olmaslik qanday mantiq bilan qo'llangan va bu usul siyosiy ishonchga qanday ta'sir ko'rsatgan? Asosiy taxmin shuki, mazkur yozishmada elchilikning o'zi muzokarani ta'minlovchi vosita bo'lish bilan birga, muzokara shartlarini bajarishga bog'langan maqomga aylantirilgan. Bu taxmin ikki turdagi hujjatni qiyoslash orqali tekshiriladi.

Materiallar va metodlar

Tadqiqotning asosiy manbalari bir kunda rasmiylashtirilgan ikki yozishmadir. Birinchisi Xiva hukmdoriga qaratilgan 1354-sonli matn; ikkinchisi graf K. V. Nesselrodegga yuborilgan 1353-sonli ma'ruzadir. Ikki hujjatning bir vaqtda tuzilgani tashqi talab bilan ichki izohni qiyoslashga qulay imkoniyat yaratadi. Biroq ularning vazifalari turlicha: biri boshqa hukmdorning xatti-harakatini o'zgartirishga qaratilgan bo'lsa, ikkinchisi gubernator qarorini yuqori idora oldida asoslaydi.

Xiva hukmdoriga qaratilgan matnning saqlangan nusxasida ikki yozuv ustuni, o'chirish va tuzatishlar mavjud. Ushbu maqola ruscha qismga tayangan holda tayyorlandi; turkiy matn bilan to'liq qiyosiy tarjima amalga oshirilgani da'vo qilinmaydi. O'chirilgan jummalarni yakuniy yuborilgan xat tarkibiga shartsiz kiritishdan saqlanildi. Bunday moddiy belgilar hujjatning tahrir jarayonini ko'rsatadi, ammo barcha tahrirlarning muallifi yoki ketma-ketligini o'z-o'zidan aniqlamaydi.

Tadqiqotlarda Orenburg ma'muriyatining xivalik savdogar va elchilarni rus asirlari qaytarilguncha ushlab turishga asoslangan siyosati alohida tilga olinadi va uning samarasi tanqidiy baholanadi. Ushbu maqola o'sha umumiy xulosaning o'rniga yangi yakuniy baho berishni maqsad qilmaydi. U siyosatning muayyan paytdagi ichki tuzilishini — vakillik maqomi, talab hajmi va aloqa shartlarini — hujjat darajasida ochadi.

Muallifning «Vostok / Oriens»da e'lon qilingan maqolasi Xiva qulligini arxiv hujjatlari asosida tahlil qilish uchun tarixshunoslik tayanchi bo'lib xizmat qiladi. Elena Smolarzning asirlik va erkinlik tajribalariga doir ishi esa rasmiy siyosiy tasvir bilan insonning erksizlik tajribasini bir-biriga tenglashtirmaslikka yordam beradigan qiyosiy yo'nalishdir. Hozirgi tadqiqotda asirlarni ozod etish tili diplomatik vakillikni cheklash tili bilan qanday yonma-yon kelgani o'rganiladi.

Natijalar

1354-sonli xatning boshlanishida Rossiyadagi xivalik savdogarlar imperator buyrug'i bilan ushlab turilgani eslatiladi. Ularni qo'yib yuborish Xivadagi rus asirlarini ozod etish shartiga bog'lanadi.

Qisqa mazmunda talab «biznikilarni qaytaring, biz siznikilarni qaytaramiz» shaklida ifodalanadi. Bu yerda xivalik savdogarlar bilan Rossiya asirlari bir xil huquqiy holatdagi shaxslar emas, lekin siyosiy yozishmada o'zaro bog'langan ikki guruhga aylantirilgan.

Mazkur bog'lashning oqibati shundaki, bir guruhning erkinligi boshqa davlat hududidagi kishilar taqdiriga qaram qilib qo'yiladi. Savdogarning shaxsiy xatti-harakati yoki alohida aybi haqidagi masala xatning markazida turmaydi. Markaziy talab boshqa hukmdorning harakatiga qaratilgan. Shu jihatdan hujjatni faqat savdo mojarosi yoki faqat asirlarni ozod etish yozishmasi deb tasniflash uning mazmunini toraytiradi.

Xat oldingi muloqotni ham bir tomonning bahosi orqali qayta hikoya qiladi. Gubernator avval kelgan vakillar asirlarni qaytarish shartini bajarish o'rniga din va boshqa masalalar to'g'risida yozishmalar olib kelganini ta'kidlaydi. Bu qayd diniy mavzuning aloqalarda qatnashganini ko'rsatadi, ammo Xiva tomoni nega bunday masalalarni ko'targanini to'liq tushuntirmaydi. Uni «mazmunsiz gap» deb qabul qilish emas, rus ma'muriyati qaysi mavzuni muzokara uchun maqbul deb belgilaganini ko'rsatuvchi dalil sifatida o'qish to'g'riroq.

Xatning eng muhim qismida vakillar «elchi sifatida tan olinmasligi va qabul qilinmasligi», «oddiy xivaliklar sifatida» ushlab turilishi aytiladi. Bu iboraning birinchi qismi yuboruvchining vakolat berish harakatini tan olishdan bosh tortadi. Ikkinchi qismi esa ushbu kishilarni ilgari ushlangan savdogarlar qatoriga qo'shishga yo'l ochadi. Demak, tasnifning o'zgarishi amaliy muomala turini o'zgartirishga xizmat qilgan.

Gubernator o'z pozitsiyasini oldindan bildirilgan shartlar bilan asoslaydi. Oldingi vakil Qobulboyga natijasiz elchilik yubormaslik, aks holda kelganlar ushlab turilishi ogohlantirilgani eslatiladi. Keyingi vakillarning yuborilishi ana shu ogohlantirishga zid harakat sifatida talqin qilinadi. Bunday bayonda javobgarlik ularni qabul qilishdan bosh tortayotgan tomondan ularni jo'natgan hukmdor zimmasiga o'tkaziladi.

Bu vaziyatning tahlili zamonaviy diplomatik daxlsizlik normalarini XIX asr voqeasiga bevosita ko'chirishni talab qilmaydi. Hujjatdan aniq ko'rinadigan narsa — gubernator vakillikni tan olishni siyosiy shart bajarilishiga bog'laganidir. Bu usul o'sha davrdagi barcha elchilik amaliyotini ifodalaydi, degan xulosa esa qo'shimcha manbalarni talab qiladi. Shuningdek, matnning o'zi ushlab turilgan vakillarning kundalik yashash sharoiti yoki shaxsiy munosabatini yoritmaydi.

Bir vakilni javobni yetkazish uchun qaytarish haqidagi band vaziyatning murakkabligini ko'rsatadi. Vakillar guruhining maqomi rad etilgan bo'lsa ham, ulardan birining xabar tashuvchi vazifasi saqlab qolinadi. Aloqa butunlay uzilmaydi; uning kim orqali va qanday shart bilan davom etishi nazorat qilinadi. Shu tariqa elchilikni inkor etish va undan amalda foydalanish bir hujjatning o'zida yonma-yon keladi.

Xatda barcha rus asirlarini qaytarish talabi alohida kuchaytiriladi: gap o'n yoki yigirma kishi haqida emas, oxirgi kishigacha hammani yuborish haqida ketayotgani aytiladi. Bu sonlar haqiqiy umumiy ro'yxat vazifasini bajarmaydi. Ular qisman bajarish bilan to'liq bajarish o'rtasidagi farqni keskinlashtiruvchi ifodadir. Demak, xatdagi raqamlarning vazifasi statistik emas, talab doirasini belgilashdir.

Ichki ma'ruzada qaytarilgan 25 kishining yetarli natija deb hisoblanmagani aynan shu mantiqqa mos keladi. Bu qayd ayrim odamlarning erkinlikka chiqishi sodir bo'lganini inkor etmaydi; ma'muriyat bunday qadamni belgilangan siyosiy shartning bajarilishi deb qabul qilmaganini ko'rsatadi. Individual ozodlik hodisasi bilan hukumatning «masala hal bo'ldi» degan mezonini bir-biridan farqlangan.

Xiva tomoni rus amaldorini asirlarni olib ketish uchun yuborishni so'ragani ham xatda aks etadi. Gubernator bunga rozilik bildirmaydi: uningcha, xon asirlarni o'zi qaytara oladi va maxsus amaldor yuborish zarur emas. Talabning to'liq bajarilishini kim tashkil etishi haqidagi kelishmovchilik shu yerda ko'rinadi. Bir tomon taklif qilgan vositachilik tartibi ikkinchi tomon tomonidan ishonchli yoki zarur yechim deb topilmagan.

Barcha asirlarning aniq soni va joylashuvi haqida ushbu ikki xat to'liq ma'lumot bermaydi. Shu sababli «hammani qaytarish» shartining amaliy bajarilish imkoniyati haqida qat'iy hukm chiqarib

bo'lmaydi. Biroq ayni noaniqlik siyosiy tahlil uchun muhim: to'liq natija talabi ilgari surilgan, lekin shu hujjatlar doirasida uni tekshirishning batafsil ro'yxati yoki tartibi ko'rsatilmagan.

Muhokama

Xiva hukmdoriga qaratilgan xatda buyruq, ogohlantirish va shartlar ustun turadi. Nesselrodegga ma'ruzada esa gubernatorning o'z qaroriga rozilik olish istagi va siyosatning kutilayotgan natijasi yoritiladi. Gubernator yon berish xonning asirlarni qaytarmasdan turib aloqalar va savdodan foyda olishiga yo'l ochishi mumkinligini bildiradi. Qat'iyat esa maqsadga erishish vositasi sifatida taqdim etiladi.

Ushbu farq ikki xil haqiqat mavjudligini emas, ikki xil qabul qiluvchi uchun dalillash shakli tanlanganini ko'rsatadi. Tashqi qabul qiluvchi qarorini o'zgartirishi kerak; ichki qabul qiluvchi esa gubernator siyosatini ma'qullashi kerak. Shuning uchun ichki ma'ruzadagi davlat obro'si va qat'iyat haqidagi mulohazalarni betaraf tavsif deb emas, idoraviy asoslashning bir qismi sifatida baholash lozim.

Bu qiyosiy o'qish siyosatning kutilgan natijasi bilan amaldagi natijasini ajratishga imkon beradi. Gubernatorning bosim foyda beradi degan ishonchi uning umidini ko'rsatadi. Ikki xatning o'zi mazkur usul keyinchalik barcha asirlarning qaytarilishiga olib kelganini isbotlamaydi. Avtoreferatdagi umumiy samaradorlik bahosi bilan ishlaganda ham vaqt doiralarini aralashtirmaslik kerak: 1838-yil avgustidagi qaror mantiqi uzoqroq tarixiy jarayonning faqat bir kesimidir.

Xulosa

1838-yil 22-avgustdagi ikki hujjat elchilik maqomi asirlar masalasiga bosim o'tkazish vositasiga aylantirilganini ko'rsatadi. Xiva vakillarini «oddiy xivaliklar» sifatida qayta tasniflash ularni savdogarlar bilan birga ushlab turishni asoslashga xizmat qilgan. Bu holatda siyosiy talab faqat qaytariladigan odamlar soniga emas, kimning vakil deb tan olinishiga ham taalluqli bo'lgan.

«Barcha asirlar» talabi qisman qaytarish natijasini yetarli deb qabul qilmaslik uchun mezon vazifasini bajargan. Maxsus rus amaldorini yuborish taklifining rad etilishi esa kelishmovchilik bajarish tartibi va o'zaro ishonch darajasini ham qamrab olganini bildiradi. Bir vakilning xabar yetkazish uchun qaytarilishi aloqalar mutlaq uzilmaganini, balki shartli va nazorat qilinadigan shaklga o'tganini ko'rsatadi.

Tashqi xat va ichki ma'ruza qiyosi diplomatik hujjatdagi qat'iy jummalarni ularning idoraviy vazifasi bilan birga o'qish zarurligini tasdiqlaydi. Ushbu manbalar Xiva–Rossiya munosabatlarini faqat talablar almashinuvi sifatida emas, vakillik, erkinlik va ishonchning chegaralari bahslashilgan jarayon sifatida o'rganish imkonini beradi. Keyingi tadqiqotda Xiva tomonining tegishli xatlarini va ikki tildagi nusxalarni to'liq qiyoslash mazkur xulosalarning doirasini aniqlashtiradi.

Amaliy tavsiyalar

Diplomatik yozishmalarni nashrga tayyorlashda tashqi xat, ichki ma'ruza va tarjima nusxalarini alohida hujjat turlari sifatida tavsiflash zarur. Nashrda o'chirilgan va qo'shilgan qismlar aniq belgilanib, ular yakuniy matnga aralashtirilmasligi kerak. «Elchi», «savdogar», «asir» va «fuqaro» atamalarining kim tomonidan hamda qanday vaziyatda qo'llanganini qayd etish vakillik maqomidagi o'zgarishlarni kuzatishga yordam beradi. Keyingi izlanishda ayni yozishmaga aloqador Xiva xatlarini topish va ikki tildagi matnlarni qiyoslash ustuvor vazifa bo'lishi lozim. Bu yondashuv bir idora bayonini ikki tomonning umumiy pozitsiyasi sifatida talqin qilishdan saqlaydi.

Foydalanilgan manba va adabiyotlar

1. Orenburg viloyati birlashgan davlat arxivi. F. 6. Op. 10. D. 4371. L. 317–318 ob. 1838-yil 22-avgust, graf K. V. Nesselrodegga 1353-sonli ma'ruza.
2. Orenburg viloyati birlashgan davlat arxivi. F. 6. Op. 10. D. 4371. L. 319–321. 1838-yil 22-avgust, Xiva hukmdoriga 1354-sonli xat matni.
3. Tadjieva F. J. Xiva xonligida qulchilik munosabatlari mohiyati va ijtimoiy oqibatlari: tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi avtoreferati. Nukus, 2022. B. 22.
4. Tadjieva F. J. Slavery Relations in the Khanate of Khiva (based on archival documents) // Vostok (Oriens). 2023. No. 4. P. 59–68. DOI: 10.31857/S086919080025934-4.

-
5. Smolarz E. Speaking about Freedom and Dependency: Representations and Experiences of Russian Enslaved Captives in Central Asia in the First Half of the 19th Century // Journal of Global Slavery. 2017. Vol. 2, No. 1–2. P. 44–71. DOI: 10.1163/2405836X-00201009.

«MA'MUN SCIENCE» JURNALI

ЖУРНАЛ «MAMUN SCIENCE» JOURNAL OF «MAMUN SCIENCE»

Maqolani tayorlashda qo'yiladigan talablar:

1. Maqola o'zbek, ingliz va rus tillarida minimal 6 sahifadan iborat bo'lib, Microsoft Word dasturida Times New Roman shriftida 12 kegl, 1 satr oralig'ida, sahifalar barcha tomondan 2 sm qoldirilgan holda bo'lishi shart.
2. Satr boshi - 1,25 sm bo'lib, satrlarni eniga to'g'irlash, so'zlarni boshqa qatarga ko'chirish avtomatik tarzda bo'lishi lozim.
3. Birinchi qator o'ng tomondan muallifning familiyasi, ismi va otasining ismi, ikkinchi qatorda muallifning ish joyi, lavozimi, ilmiy darajasi va unvoni, e-mail va telefon raqami, uchinchi qatorda sahifaning o'rtasida bosh va qalin harflar bilan maqolaning nomi yoziladi. Ushbu ma'lumotlar o'zbek, ingliz va rus tillarda berilishi lozim.
4. Keyingi qatordan o'zbek, ingliz va rus tillarida 60 so'zdan iborat annotatsiya beriladi.
5. Keyingi qatordan 7-10 ta o'zbek, ingliz va rus tillarida kalit so'zlar beriladi.
6. Keyingi qatordan asosiy matn boshlanadi va maqola 4 qismdan iborat bo'ladi: Mavzuning dolzarbligi. Metodlar va o'rganilganlik darajasi. Tadqiqot natijalari. Xulosa.
7. Maqolalar ilmiy ahamiyatga ega bo'lib, ulardagi fakt va fikrlar asoslangan hamda mustaqil ma'no kasb etishi lozim, plagiat holati taqiqlanadi. Muallif foydalanilgan adabiyotlarni aniq ko'rsatishi, olingan iqtiboslarning aniq manbalarini keltirishi lozim.
8. Web of science hamda Scopus tizimidagi jurnallardan iqtiboslar olish maqsadga muvofiqdir.
9. Iqtiboslar matn ichida [1, 25] beriladi. Adabiyotlarning to'liq ro'yxati asosiy matndan so'ng alifbo tartibida ko'rsatilishi lozim.

Требования к оформлению научной статьи:

1. Статьи должны содержать 6 страниц, в формате Times New Roman на Microsoft Word, 12 кегль, 1 см, со всех сторон 2 см.
2. Начала абзаца - 1,25 см, формировать строки по ширине, перенос слов в другой ряд должен быть в автоматическом порядке.
3. В первой строке от правой стороны Ф.И.О. автора, во второй строке место работы, должность, ученая степень и ученое звание, e-mail и номер телефона, в третьей строке по центру страницы прописными буквами жирным шрифтом название статьи. Эта информация должна быть предоставлена на узбекском, английском и русском языках.
4. В следующей строке аннотация из 60 слов на трех языках: узбекский, английский и русский.
5. Со следующей строки ключевые слова 7-10.
6. Далее начинается основной текст. новой текст начинается со следующей строки, и статья состоит из 4 частей: актуальность темы, методы и уровень исследования, результаты исследования, заключение.
7. Статьи должны иметь научное значение, факты и идеи должны быть обоснованными и избежать плагиатства. Автор должен точно указать использованную литературу и ссылку на источники, при помощи которых он выразил свое мнение.
8. Сноски или ссылки должен быть взяты из Web of science, а также системы журналов Scopus.
9. Цитирование приводится в тексте [1, 25] Полный список литературы должен быть указан после основного текста, а алфавитном порядке.

Requirements of the articles submitted:

1. Articles should be at least 6 pages, in Times New Roman, 12 pt., 1 inter.
2. The line head should be 1,25 cm, line spacing, and the words should be automatically moved.
3. The author's full name should be on the first line from the right; the author's place of work, position, academic degree, and academic rank, email address, and phone number should be on the second line; the article title should be centered in bold, capital letters, on the third line. This information should be provided in Uzbek, English, and Russian.
4. An annotation of 60 words in the next line in three languages.
5. Key words from the next row in three languages 7-10.
6. The next line begins with the main text. The main text begins on the next line, and the article consists of four parts: the relevance of the topic, the methods and level of research, the results, and the conclusion.
7. Articles must be of scientific importance and facts and opinions in the article should be well-grounded and have an independent meaning, and they must be free of plagiarism. The author must clearly demonstrate the literature used in his or her opinion, and provide the exact sources of the extracts.
8. Quotes should be from "Web of science" and "Scopus" journals.
9. A complete list of publications should be followed in alphabetical order after the main text. Seals and references should be in the main text [1, 25].